

Niklas Stenlås

Vilka blir humanisterna?

Underlag till

Humanisterna och framtidssamhället:

Tre studier och en workshop om humanioras framtid

Kulturhuset, Stockholm, den 24 mars 2011

Niklas Stenlås

Vilka blir humanisterna?

Humaniora vid svenska lärosäten idag och imorgon

Underlag till

Humanisterna och framtidssamhället:

Tre studier och en workshop om humanioras framtid

Kulturhuset, Stockholm, den 24 mars 2011

Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier, 2011:5

Working Paper/Institute for Futures Studies, 2011:5

Stockholm 2011

Författarpresentation

Niklas Stenlås är fil.dr i historia vid Institutet för Framtidsstudier. Stenlås har tidigare studerat sociala nätverk inom den ekonomiska eliten och mellan företagsledare och politiker i 1940-talets Sverige. Vidare har han studerat partiväsande och korporativism under 1900-talet samt framväxten av en svensk försvarsindustri under det Kalla kriget. På senare tid har han intresserat sig för utbildningsfrågor och bl.a. publicerat rapporten *En kår i kläm – Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier* (Finansdepartementet 2009).

Kontakt: niklas.stenlas@framtidstudier.se

Rapporten *Vilka blir humanisterna?* är ett av tre underlag till konferensen ”Humanisterna och framtidssamhället: Tre studier och en workshop om humanioras framtid”, Kulturhuset, Stockholm, den 24 mars 2011.

Konferensen arrangeras av Institutet för Framtidsstudier och Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria, KTH, inom ramen för projektet ’Humanisterna och framtidssamhället’ som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond.

En slutgiltig version av denna rapport kommer att publiceras i tryckt form under 2011.

Innehåll

1. Inledning: Värdet av humaniora och undersökningens uppläggning	5
1.1. Genomförande	6
2. Bakgrund	8
2.1 Trender inom högskolan i Sverige och internationellt	8
2.2 Studenterna och högskolans omvärldsanpassning	12
2.3 Vad är humaniora?	14
3. Språkliga program	15
4. Historisk-filosofiska program	20
5. Konstnärliga program	25
6. Mångvetenskapliga program	26
7. Utmaningar, förnyelse, svårigheter	29
8. Utländska utbildningar	31
9. Sammanfattning: Vilka blir humanisterna?	33
Referenser	36

1. Inledning: Värdet av humaniora och undersökningens uppläggning

Förutom att ge en grundläggande bildning syftar också utbildningen till att bidra till den ekonomiska utvecklingen i samhället. Betoningen på att anpassa utbildningen till arbetsmarknadens efterfrågan och behov har ökat intresset för både utbildningsinsatsernas kostnader och dess innehåll. Större ekonomiska satsningar inom utbildningsområdet behöver bedömas ur såväl ett effektivitetsperspektiv som ur ett bredare samhällsekonomiskt perspektiv.

Att nå ut och ända fram. Hur tillgången till policyinriktad utvärdering och forskningsresultat inom utbildningsområdet kan tillgodoses. Slutbetänkande av utredningen om utvärdering av utbildning, SOU 2009:94

We are in the midst of a crisis of massive proportions and grave global significance. No, I do not mean the global economic crisis that began in 2008. [...] I mean a crisis that goes largely unnoticed, like a cancer; a crisis that is likely to be, in the long run, far more damaging to the future of self-government: a world-wide crisis in education.

Radical changes are occurring in what democratic societies teach the young, and these changes have not been well thought through. Thirsty for national profit, nations, and their systems of education, are headlessly discarding skills that are needed to keep democracies alive. If this trend continues, nations all over the world will soon be producing generations of useful machines, rather than complete citizens who can think for themselves, criticize tradition, and understand the significance of another person's suffering and achievements. The future of the world's democracies hangs in the balance.

Martha C. Nussbaum, Not For Profit. Why Democracy Needs The Humanities, Princeton UP 2010)

Ovanstående citat är hämtade från två ytterlighetsståndpunkter i synen på den högre utbildningens samhällsroll och betydelse. Ofta anses humanister vara ineffektiva och världsfrånvända. Vanligen formuleras denna kritik indirekt som t.ex. i första citatet där utbildningens främsta uppgift är att bidra till ekonomisk tillväxt, krav som förstås humaniora har särskilt svårt att leva upp till. Men är det självklart att effektivitet och tillväxt är utbildningens främsta samhällsuppgift? Det andra citatet ger uttryck för en diametralt motsatt uppfattning. Nussbaum menar inte bara att humaniora är eftersatt utan hon kritiserar hela det värdesystem som ligger bakom denna eftersatthet och som styr utbildning och utbildningssatsningar idag. Hon menar att de humanistiska bildningsidealerna är satta på undantag och att konsekvenserna av att dessa värderingar trängs ut från utbildningarna och ersätts av ekonomiska på sikt är fatala. Vi känner alla igen dessa två ståndpunkter mer eller mindre pregnant formulerade i olika sammanhang i utbildningsdebatt, styrdokument och målformuleringar.

Frågan om vilka värderingar som styr den högre utbildningen liksom vad som händer med utbildningen när bildningsideal ersätts av effektivitets- och konkurrensideal är förstås högtintressant för var och en som sysslar med frågor om högre utbildning idag. Samtidigt saknas i hög grad empiriskt underlag för en sådan diskussion. Högskoleutbildningarna förändras i snabb takt och vad som gällde för två år sedan gäller inte längre. Skälet är att universiteten allt intensivare försöker anpassa sitt utbud till önskemål från EU, staten, regionerna och studenterna själva. Det är inte bara seriös forskning om dessa processer som saknas utan även sådana basala tillgångar som utredningar och rapporter från de primärt iblandade parterna. Vet universiteten själva vad de gör eller varför? Vet Högskoleverket? Målet med denna rapport är att göra en översiktlig studie av vad som händer med de humanistiska utbildningarna idag. Vilka processer är verksamma inom universitetsvärlden och vilka konsekvenser kan de tänkas få? Hur har humanistisk utbildning förändrats de senaste åren och kan man se några mönster i de förändringar som skett? Vilka typer av förändringar sker och vad har varit syftet med dem?

Undersökningen inriktas mot humanistiska programutbildningar. Några ambitioner till en fullständig kartläggning finns inte. Istället är avsikten att lyfta fram och jämföra exempel på olika försök till förnyelse eller anpassning till nya villkor och krav. I vilken utsträckning förekommer nya och mer utbredda samverkansformer mellan olika ämnen inom ramen för humanistiskt orienterade programutbildningar? I vilken mån har forskningens inriktning i postdisciplinär riktning präglat nya utbildningsinitiativ, det vill säga har den större teoretiska överlappningen mellan olika ämnen också påverkat programutbildningarna? I vilken utsträckning har ökad samverkan mellan olika lärosäten och med andra samhällsinstitutioner eller sektorer kommit att utnyttjas? Det är också av intresse att se vilka motiv som ligger bakom olika förändringar samt, i mån av förekomst, problem och svårigheter som reformförsöken stött på eller givit upphov till. Vilka hinder har man till exempel upplevt för samverkan över ämnesgränserna?

1.1 Genomförande

Rapporten använder Högskoleverkets utvärderingar av landets högskoleutbildningar. Även andra publikationer från Högskoleverket kan vara av intresse. Förutom utvärderingar publicerar Högskoleverket analyser, rapporter om olika högskolesektorer, årsrapporter om den svenska högskolan, olika serier av nyhetsbrev m.m. Högskoleverkets publikationer kan också vara en källa till information om utländska humanistiska utbildningar. Många av Högskoleverkets publikationer har dock några år på nacken och med tanke på den höga förändringstakten är dessa publikationer delvis inaktuella för denna rapports syfte.

För att undersöka det aktuella läget har högskolornas egna hemsidor använts och den information om de humanistiska utbildningarna som återfunnits där är det primära underlaget för rapporten. Dessutom har intervjuer genomförts med lärare och programansvariga för särskilt intressanta program. Intervjuerna ska dock främst ses som ett komplement till litteraturöversikt och inventering av program på lärosätenas hemsidor och har genomförts vid behov.

Jag har ingen ambition att göra någon fullständig inventering av landets humanistiska program. Det skulle röra sig om flera hundra program och det finns vare sig tid eller intresse för en sådan inventering i denna undersökning. Istället har jag valt att undersöka närmare ett urval av programutbildningar. Det gäller presentationerna av programmen på grundnivå vid Uppsala Universitet, Stockholms Universitet och Malmö högskola. Det är fråga om två etablerade universitet och en ny högskola som beskriver sig själv som en ledande professionshögskola, inte bara i Sverige, utan även i jämförelse med övriga Europa. Jag har också tagit upp exempel från andra högskolor där sådana förekommit i litteraturen.

2. Bakgrund

Utbildningsnivån i OECD-länderna ökar kontinuerligt. Under 2000-talets första sju år ökade andelen högskoleutbildade i befolkningen i genomsnitt med sex procentenheter inom hela OECD. Variationerna mellan länderna är dock stora. I Kanada hade 48 procent av befolkningen en högskoleutbildning 2007 jämfört med 11 procent i Turkiet. Motsvarande andel i Sverige var 31 procent (Högskoleverket 2010a, s 8).

Det finns i Sverige 36 universitet och högskolor med statlig huvudman och 13 med enskild huvudman, vilka samtliga har rätt att utfärda examina inom grundläggande högskoleutbildning. Av dessa har 21 också rätt att utfärda examina inom forskarutbildning. De totala kostnaderna för verksamheten vid universitet och högskolor uppgick till 47 miljarder kronor under 2007 (SOU 2009:28, s 21).

En ny utbildnings- och examensstruktur för den högre utbildningen infördes vid halvårsskiftet 2007. Denna innebär bl.a. att den högre utbildningen numera delas in i tre nivåer: grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Varje examen knyts till någon av dessa nivåer. Yrkesexamina finns på både grundnivå och avancerad nivå. På forskarnivå erbjuds licentiatexamen och forskarexamen. Varje enskild nivå förutsätter att studenten har examen från den lägre nivån.

Det fanns 322 000 studenter registrerade vid universitet och högskolor 2007, vilket motsvarar 278 000 helårsstudenter. Detta är en minskning med drygt två procent jämfört med året innan och med nästan nio procent jämfört med 2004. Volymen har minskat inom samtliga områden, minst inom det tekniska och mest inom samhällsvetenskap, humaniora och naturvetenskap. Under läsåret 2006/07 studerade drygt 24 000 svenska studenter utomlands med studiestöd från CSN. Ungefär 6000 av de utlandsstuderande läste inom ramen för olika utbytesprogram, övriga var s.k. ”free movers” som själva ordnade sina studier (SOU 2009:28, s 21).

År 2009 återfanns 40 procent av helårsstudenterna på yrkesexamensprogram, 26 procent på generella och konstnärliga program och 33 procent på fristående kurser. Den nya utbildnings- och examensstrukturen från 2007 har lett till att programstudier blir ett allt vanligare studiemönster jämfört med att studenterna själva kombinerar fristående kurser till en generell examen. Förändringen är redan iakttagbar i statistiken och från 2008 till 2009 ökade antalet helårsstudenter på programutbildningar med 13 procent (Högskoleverket 2010a, s 28).

2.1 Trender inom högskolan i Sverige och internationellt

Sett i ett längre perspektiv har frågan om humanioras relation till arbetsmarknaden knappast rönt något större intresse bland svenska forskare och utredare. Frånsett någon enstaka utredning (Armgard 1986) ägnades denna fråga länge ringa uppmärksamhet men under senare år har den blivit allt viktigare i utbildningsdebatten och i takt härmed har antalet granskningar ökat (Armgard, Fasth & Nelsson 2002; Lennartsdotter 2005; Holm 2006; Jensen & Lennartsdotter 2006; Schoug 2008).

År 1999 undertecknades den s.k. Bolognadeklarationen. Deklarationens syfte var att harmonisera de europeiska högre utbildningssystemen men enligt deklarationen förväntas

också Europas medborgare bli mer ”anställningsbara” (Bolognadeklarationen 1999). Liknande tankar förs också fram i EU:s memorandum om livslångt lärande (Europeiska kommissionen 2001) och i svenska texter om Bolognaprocessen (Utbildningsdepartementet 2004). Medborgaren ska formas till en ständigt lärande, ansvarsfull, flexibel och anpassningsbar individ (Fejes 2008) Under de senaste åren har som resultat av Bolognaprocessen två nya begrepp fått en styrande roll inom den högre utbildningen i Sverige. Det är *employability* och *learning outcomes*. *Employability* - eller anställningsbarhet - innebär en anpassningsprocess av högskoleundervisningen till de krav som arbetslivet anses ställa på de högskoleutbildade medan *learning outcomes* innebär ett standardiserat utvärderingssystem för utbildningarna. ”Anställningsbarheten ska garanteras”, skriver Fälting, ”genom att i detalj beskriva vad studenten förväntas ha lärt sig efter genomgången kurs”. För Fälting är det en fråga om att högre instanser söker detaljkontrollera innehållet i utbildningarna. Detta ska i sin tur möjliggöra utvärdering av om studenten uppnått de i förväg uppställda målen. Enligt Fälting är det en fråga om riktningsavvikelse av utbildningarna och en utarmning av lärarrollen. Lärarna görs utbytbara vilket i sin tur leder till att glädje, stolthet och personligt engagemang försvinner (2007, s 14; 19).¹

Bolognaprocessen medför således ökande krav på att utbildning ska förbereda studenterna för en framtid i yrkeslivet. Universitets- och högskolelärarna förväntas i förväg definiera vilka kunskaper och färdigheter studenterna ska inhämta under sin studiegång och inleda kontakter med det omgivande samhället för att skapa en dialog kring utbildningen. Anställningsbarhet ingår också bland de valideringskriterier som tillämpas vid prövningen av nya program (Schoug 2008, 17).

Olika forskare har kritiskt pekat på hur Bolognaprocessen i grunden förändrar universitetsstudierna, liksom pekat på de oklara motiven bakom de omfattande förändringarna. Socialantropologen Christina Garsten och sociologen Kerstin Jacobsson har påpekat att begreppet anställningsbarhet riktar fokus mot individens anpassningsförmåga. Begreppet har ett anglosaxiskt ursprung och har först under de senaste åren genom utbildningssektorns EU-anpassning blivit nysvenska. Innebörden av begreppet har också förskjutits från att tidigare ha använts om arbetslösa har det förvandlats till ett policybegrepp som rör hela befolkningar, inklusive dem som för tillfället har anställning. Regeringar har övergått från att uppfatta det som sin skyldighet att skapa full sysselsättning till att skapa full anställningsbarhet. Enligt Garsten och Jacobsson har problemet härigenom omdefinierats från brist på arbete till brist på anställningsbarhet. Individen snarare än arbetsmarknaden framstår då som det problem som är i behov av åtgärder och reformer (Garsten & Jacobsson 2004a; Garsten & Jacobsson 2004b ; Jacobsson 2004).

Trots att ökad anställningsbarhet har varit en ledstjärna för EU i mer än ett tiotal år och att svenska utbildningsinstitutioner nu energiskt försöker omsätta begreppet i praktisk handling är det oklart både vad anställningsbarhet innebär och hur det kan uppnås, något som påpekats av forskare om och om igen (Forrier & Sels 2003; Haake & Löfgren Martinsson 2009;

---

¹ Man kan jämföra med den utveckling ungdomsskolan genomgått under 1990- och 2000-talen där ökande kontroll av lärarna har lett till att lärarrollen har deprofessionaliserats, vilket idag visar sig i termer av sjunkande resultat och svårigheter för skolan att klara sitt primäruppdrag (Stenlås 2009).

Berglund & Fejes 2009). Berglund påpekar att olika aktörer på olika samhällsliga och organisatoriska nivåer har olika utgångspunkter och intressen av att använda sig av begreppet och att det ingalunda är värdeneutralt utan högst politiskt och ideologiskt värdeladdat liksom att begreppet är stätt i ständig förändring och därför har olika innebörder i olika tider och olika sammanhang (Berglund 2009, s 28). Haake och Löfgren Martinsson (2009, s 57) menar att även om begreppet i svenska publikationer ofta framställs som oproblematiskt blir det uppenbart att så inte är fallet när man vänder sig till internationell litteratur. Det finns dolda värdekonflikter som har med kunskapssyn (eller brist därpå) att göra och som blir akuta när begreppet införs in i högskolevärlden. Ett traditionellt sätt att se på anställningsbarhet är som en rad mer eller mindre väldefinierade ”skills” eller färdigheter. Att utveckla anställningsbarhet i denna mening hos akademiker skulle innebära att ta reda på vilka exakt vilka färdigheter en arbetsgivare efterfrågar och anpassa utbildningen efter detta. Den kunskapssyn som ligger bakom detta tänkande har dock kritiserats för att vara tekniskt-rationell och främmande för universitetets utbildningsidé. Universitetsutbildning bygger istället – till skillnad från exempelvis arbetsmarknadsutbildning eller fortbildning – på kritiskt tänkande och ifrågasättande, en potentiell förmåga att handla i olika kontexter, grundad på vetenskapligt framtagen kunskap liksom på förmåga till kontinuerligt lärande och självständig handlingsberedskap (Knight & Yorke 2004; Cranmer 2006; Hake & Löfgren Martinsson 2009, s 58). Resonemanget torde i än högre grad gälla för humaniora än för tekniskt-naturvetenskapliga utbildningar och yrkesutbildningar.

Lars Fälting pekar på hur universiteten allt mer börjat uppfattas som tillväxtmotorer vilket lett till att den politiska kontrollen över den högre utbildningen måste öka. Detta sker dels genom ökad styrning av vad som ska vara utbildningens mål (*employability*) och dels genom uppföljningssystem (*learning outcomes*) (Fälting 2007, s 15). Även enligt Schoug är anställningsbarhet och arbetslivsanknytning den senaste i en lång rad roller som universiteten påförts som svar på den klassiska frågan om universitetets samhällsroll (Schoug 2008, s 10).

Samtidigt som hela högskolan omstruktureras efter Bolognaprocessen så har flera av de mindre högskolorna profilerat sig särskilt som ”professionshögskolor”. Det gäller t.ex. Blekinge tekniska högskola, Högskolan i Kristianstad och Malmö högskola. Högskolan i Kristianstad uttrycker t.ex. på sin hemsida att:

Högskolans vision är att utbilda Sveriges mest anställningsbara studenter. Du ska helt enkelt efter avslutad utbildning ha de kunskaper, färdigheter och förmågor som är mest eftertraktade på arbetsmarknaden.²

På Malmö högskolas hemsida säger man sig vara etablerad som ”Europas främsta professionsuniversitet – känt som Malmömodellen – där gränsöverskridande handlingskompetens inom såväl forskningsområde, som undervisningsområde och yrkesområde har utvecklats i symbios utifrån en aktivitetsbaserad pedagogik.” Det är svårt att utläsa från hemsidorna vilken konkret innebörd begreppet ”professionshögskola” har. Möjligen ska det uppfattas som ett sätt för högskolan att profilera sig och det är framför allt mot de stora forskningsuniversiteten man då markerar sin egenart. Högskolan i Kristianstad

---

² http://www.hkr.se/templates/Page____420.aspx

har inga humanistiska programutbildningar med undantag för lärarutbildning med inriktning mot språk och historia. Däremot ger man fristående kurser i ämnen som ingår i programutbildningar såsom historia, litteraturvetenskap och engelska. Malmö högskola har ett fåtal programutbildningar på grundnivå som kan beskrivas som humanistiska.

Den nya examensordning som infördes den 1 juli 2007 var ett led i Bologna-anpassning av den svenska högskolan. Den innebar att en avancerad nivå infördes mellan grundnivå forskarnivå. Magisterexamen blev placerad på denna mellannivå liksom en ny tvåårig masterexamen. Universitet och högskolor med vetenskapsområde fick en generell rätt att utfärda masterexamen. De högskolor som vill bedriva tvåårig masterutbildning utan att ha rätt att bedriva forskarutbildning inom ett visst vetenskapsområde måste ansöka hos Högskoleverket om masterexamensrätt. Förutom en ny nivåplacering av de olika examina har man i den nya examensordningen infört begreppet huvudområde. Lärosätena äger själva rätten att definiera sina huvudområden och, i universitetens fall, forskarutbildningsämnen (Högskoleverket 2009a, s 8).

Utvecklingen har sedan gått mycket fort. I Högskoleverkets granskning av utbildningarna i historia från 2008 menar expertgruppen att masterutbildningarna fortfarande står i startgroparna och att det därför är för tidigt att säga något om dem (Högskoleverket 2008b, s 5). Idag, tre år senare, har t.ex. Uppsala universitet 26 masterprogram där humaniora ingår (www.uu.se 2010-10-13).

Samtidigt som antalet studenter som läser program ökar så minskar antalet studenter som läser fristående kurser. Utvecklingen gäller generellt på nationell nivå men det finns förstås variationer från ämne till ämne. Programmen lockar ofta yngre studenter utan tidigare studieerfarenhet och har ett nationellt upptagningsområde medan de fristående kurserna har en mer blandad studentsammansättning och rekryteringen är mer lokalt betonad (Intervju, studierektor, 2010-12-10). Det finns ofta utrymme för valfria kurser inom programmen. Detta innebär att många läser enstaka kurser i humaniora som del av samhällsvetenskapliga eller kanske naturvetenskapliga eller yrkesprogram. Schoug identifierar ett antal olika studiegångar bland humaniorastudenter och man kan förvänta sig olika attityder till studierna och önskemål om hur studierna bör utformas beroende på vilket sätt studenten närmar sig sina studier. För det första finns det en ganska stor grupp studenter som inleder sina studier med humaniora. Av dessa är det många som sedan går vidare till ej humanistiska utbildningar. För det andra finns det en grupp studenter som väljer att studera humaniora i kombination med en annan icke-humanistisk utbildning, antingen under ett uppehåll eller parallellt med utbildningen. En tredje grupp är de som övergår till humanistiska studier efter genomgången annan utbildning (Schoug 2008, s 34). Det är fr.a. den första gruppen som kommer att befolka programutbildningarna.

Ytterligare en trend inom högskolan är de interna pedagogiska utbildningsavdelningar som under det senaste decenniet byggts upp fr.a. på universiteten och som utvecklats till obligatorium för alla högskolelärare. Det finns fortfarande ingen forskning om hur denna trend påverkar utbildningarna. Det kan dock vara intressant att framhålla dessa utbildningar i hög grad präglas av den tekniskt-rationella, ”skills”-baserade kunskapssynen som diskuterats ovan, där eleven/universitetsläraren inte förväntas förhålla sig kritiskt eller reflekterande till

undervisningen. Eleven/universitetsläraren ska helt enkelt tillägna sig färdigheter och det finns också ett starkt drag av valideringstänkande som går ut på en noggrann dokumentering av pedagogiska meriter. Universitetslärare ska helt enkelt göras mer anställningsbara enligt ett tekniskt-rationellt, ”skills”-baserat tänkesätt. Man kan alltså förvänta sig att det uppstår värderingskonflikter mellan universitetspedagogikens tekniskt-rationella undervisningsformer och universitetslärares kritiska.

2.2 Studenterna och högskolans omvärldsanpassning

Traditionellt har studenter i humanistiska ämnen motsatt sig arbetslivsanpassning av sin utbildning. Så motarbetade t.ex. humaniorastudenterna de strävanden att reglera och effektivisera studiegångarna inom de filosofiska fakulteterna som genomfördes i kölvattnet av U68-utredningen (Lindensjö 1981). Enligt Schoug dominerade försvaret för traditionell humanistisk utbildning studenternas hållning fram till slutet av 1990-talet och i Lunds Humanistkärs åsiktsprogram från 1999 fastslås under rubriken ”Högskola med integritet” att ”Högskolan måste kunna stå emot kortsiktiga åtgärder och krav från näringslivet, organisationer och staten”. För att högskolan ska kunna behålla sin suveränitet, menar Humanistkåren, måste grundutbildning och forskning integreras mer och ”[l]edningen och styrningen av högskolan och dess olika nivåer skall inte okritiskt efterhärma näringslivet eller andra institutioner”. Även om kåren menar att universitetet bör arbeta för att dess utbildningar möter samhällets krav på kunskap betonar man att detta måste ske ”utan att högskolans integritet hotas” (*Lunds Humanistkärs åsiktsprogram* efter Schoug 2008b, s 20). Studentkåren har enligt Schoug bytt åsikt så sent att dokumenten ännu inte hunnit bytas ut. Istället har begrepp som anställningsbarhet och arbetslivsanknytning förts upp på dagordningen, vilket medför krav på anpassning av utbildningarna till icke-disciplinära målsättningar. Schoug pekar själv på att studentorganisationers ställningstagande inte nödvändigtvis är representativt för alla studenter men det är ändå en indikation om att en omsvängning skett relativt sent (Schoug 2008b, s 20-21).

Även Uppsala Universitets studentkår lyfter fram arbetslivsanknytning i sina åsiktsprogram: ”Uppsala studentkår anser därför att alla studenter ska ha en tydlig arbetslivsanknytning i sin utbildning. Arbetslivsanknytning är också en viktig del av Bologna-processens mål om anställningsbarhet”.³ Arbetslivsanknytning, skriver kåren vidare

[...] kan innebära allt från att jobba med verkliga fall och projekt, till gästföreläsare, studiebesök, verksamhetsförlagda examensarbeten och uppsatser till praktikmöjligheter och allt däremellan. Det handlar framför allt om att knyta de teoretiska kunskaperna till dess olika praktiska användningsområden i föreläsningssalen, på labbet och i seminarierummet. Vi tror att en aktiv arbetslivsanknytning kan stimulera till att lära mer då det är lättare att förstå hur de teoretiska kunskaperna kan komma till användning. [...]

Vi på Uppsala studentkår ser det som mycket viktigt att arbetslivsanknytningen och inte minst möjligheten till praktik finns på grundnivån och inte blir något

---

³ <http://www.uppsalastudentkar.nu/sv/arbetslivsanknytning>, 2010-12-14

exklusivt bara för studenter på den avancerade nivån. Så länge som inte alla grundutbildningsstudenter har möjlighet att läsa på den avancerade nivån måste kandidatexamen vara gångbar på arbetsmarknaden. Praktiken kan naturligtvis vara utformad på olika sätt, både som hel eller delar av en termin och med tydlig koppling till examensarbete eller inte.⁴

År 2007 hölls en konferens arrangerad av universitets pedagogiska utvecklingsavdelning, Uppsala studentkår och den farmaceutiska studentkåren i Uppsala betitlad ”Arbetslivsanknytning i utbildningen – Hur gör du?” Konferensen sammanställdes sedan som en folder som ligger på studentkårens hemsida och kåren driver nu arbetslivsanknytning som en studentfacklig fråga.⁵

Ett samarbetsprojekt mellan humaniststudenter vid de stora lärosätena (Uppsala, Lund, Stockholm, Göteborg, Lund och Linköping) är Projekt Athena. Projektets uttalade syfte är att ”höja humanioras status i samhället”.⁶ För detta ändamål organiserar man lunchföreläsningar, paneldiskussioner, humanistfestivaler och kompetensworkshops m.m. på de olika studieorterna. Den gemensamma grunden för projektet är det s.k. Humanistiska manifestet:

Det är dags för oss humanister att säga ifrån. Myten om humanioras onyttighet har lamslagit oss, och den ömsom tysta och ömsom uttalade nedvärderingen av humaniora har tillåtits pågå allt för länge. Tydligast märker vi studenter av det i form av extrem brist på lärarledd undervisning.

Många studenter tror inte att det finns någon framtid i att studera humanistiska ämnen. Den myten är den viktigaste av alla att krossa.

Humanistisk kompetens är eftertraktad och nyttig, och det enda som behövs är självförtroendet hos humanisterna själva att gå ut och visa på sin kompetens på arbetsmarknaden. Det handlar om nödvändigheten av humanistiska åskådningar för samhället som sådant.⁷

Projektet arbetar för ökad anställningsbarhet och validering av studenternas kompetens, något som man ser som en förutsättning för ökad anställningsbarhet. Ett av kraven som det humanistiska manifestet ställer är att utbildningarna måste bli mer arbetslivsanknutna.

Högskolan måste bistå sina studenter, coacha dem och ge dem arbetslivsanknytning. Därför bör varje påbörjad kurs inledas med minst en timmes diskussion om arbetsmarknaden och humanistiska kompetenser.⁸

Schoug (2008b) ställer sig frågan hur det kommer sig att anpassning av utbildningen till externa krav och normer nu drivs från studenthåll där man tidigare värvat om akademisk

---

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ www.projektathena.se (2011-03-08)

⁷ <http://projektathena.se/manifestet/> (2011-03-08)

⁸ Ibid.

integritet och hävdad interna intellektuella ideal som nyfikenhet och kritisk reflektion och bildning för dess egen skull. Svaret måste sökas på flera håll. En förklaring är den inflation av utbildningsmeriternas värde som äger rum under perioder av ökad studenttillströmning till utbildningssystemet. Fenomenet är välkänt bland utbildningsforskare (Bourdieu och Passeron 1977; Bourdieu och Passeron 1979; Broady, Börjesson och Palme 2002; Wolf 2002). Under såväl slutet av 1960-talet som under 1990-talet har det svenska utbildningssystemet expanderat kraftigt. 1990-talets expansion byggde på den socialdemokratiska regeringens ambition att hälften av gymnasieungdomarna i framtiden skulle ha påbörjat högre studier inom fem år efter gymnasiet. Högskolesystemet byggdes ut, högskolor etablerades på nya orter och på andra håll befordrades befintliga högskolor till universitet. Dessutom introducerades under krisåren på 1990-talet det s.k. ”kunskapslyftet” som skulle säkra det ”livslånga lärandet” hos grupper som förut lämnat utbildningssystemet tidigt och därmed riskerat att marginaliseras i på kunskapssamhällets arbetsmarknad. Människor ur den tynande arbetarklassen skulle via utbildning sugas upp i medelklassen (Schoug 2003, s 15; Schoug 2008b s 20). Under 2000-talet har det blivit en målsättning för EU att genom Bolognaprocessen uppnå en 50-procentig vidareströmning till högre utbildning. Även om de båda reformstrategierna har olika ursprung leder de till samma resultat: kraftig utbyggnad av högskolesystemet och anpassning av utbildningen så att allt fler kan klara utbildningen, vilket i sin tur alltså medför devalvering av utbildningsmeriternas värde.

Utbildningsforskaren Alison Wolf har kritiserat övertron på utbildningens samhällsnytta och roll som produktivkraft genom att påpeka att utbildning i sig sällan är nödvändig för att utföra vissa arbetsuppgifter. Utbildningens betydelse ligger snarare i att utbildningsmeriten skapar en konkurrensfördel och tjänar som tecken på förmåga. När utbildningssystemet expanderar och titlarnas tillgänglighet ökar undergår de också inflation och tvingar ungdomar att ständigt öka sina utbildningsinsatser för att mäta sig med konkurrenterna (Wolf 2002). Wolf tillhandahåller således en förklaring till att studenterna själva idag oroas alltmer för sin anställningsbarhet och önskar garantier inbyggda i utbildningarna.

2.3 Vad är humaniora?

Lärosätena klassificerar själva utbildningarna och denna klassificering är sedan av betydelse för resursfördelningen mellan högskolorna. Utbildningsområdet humaniora har tillsammans med samhällsvetenskap, juridik och teologi den lägsta ersättningsnivån medan konstnärliga utbildningsområden har den högsta. 2008 var ersättningen per helårsstudent 20,489 kronor för humaniora, 115,046 för musik, 189,317 för konst, 265,116 för teater och 186,456 för dans. Som jämförelse kan nämnas att resurstilldelningen för naturvetenskap, teknik och farmakologi var 47,059 per helårsstudent.⁹ Siffrorna gäller för statens ersättning till lärosätena men lärosätena kan sedan omfördela fritt internt. Eftersom resurstilldelningen bygger på lärosätenas klassificering är också klassificeringen mycket viktig och följs därför regelbundet upp av Högskoleverket (Högskoleverket 2009b).

---

⁹ Siffrorna gäller helårsstudenter. Motsvarande belopp för helårsprestationer avviker något.

3. Språkliga program

Språkvetarprogrammet (Uppsala) har en särskild seminarieserie med inbjudna gäster från olika språkkyrken såsom redaktörer, språkvårdare, skribenter, översättare, copywriter, litterära agenter etc. ”som har som syfte att under hela utbildningen hålla samman studentgruppen och ge exempel på en språkvetares breda och skiftande arbetsfält”.¹⁰ Dessa seminarier tillsammans med studiebesök, menar institutionen, knyter an till arbetslivet och ger tillfällen för personliga kontakter med de olika företagen.

Kandidatprogram i klassiska studier (Uppsala). De klassiska språken har blivit allt viktigare de senaste åren, menar programpresentatörerna på universitetets hemsida. Detta visar sig i antalet nyöversatta texter, diskussioner i angränsande ämnen och i samhällsdebatten. Programmet omfattar ämnesövergripande studier av de antika kulturerna och deras betydelse idag och omfattar ämnena antikens kultur- och samhällsliv, latin och grekiska. Bland dessa ämnen väljer studenterna ett huvudområde på minst 90 poäng (tre terminer) samt ett eller två biområden. Utöver studierna i huvud- och biområden kan studenterna välja kurser om 30 poäng ur universitetets övriga kursutbud. Bland dessa kurser kan ingå arbetsmarknadsinriktade verktygskurser och arbetsplatsförlagd praktik. Det finns också möjlighet att förlägga en termins studier till ett utländskt universitet. Programpresentationen framhåller att det är ett sammanhållet program med ämnesöverskridande diskussioner av de antika kulturerna och deras betydelse idag samt att utbildningen kan anpassas till studentens intressen i samråd med lärare och studievägledare. Programmet ger behörighet till mastersprogram i det valda huvudområdet samt till mastersprogram i utbildningsvetenskap och arkiv-, biblioteks- och museivetenskap.

Orientalistikprogrammet (Uppsala) är inriktat på språkliga och kulturella förhållanden i Mellanöstern, Nordafrika, Central- och Sydasien. Programmet utgår från föreställningen att språk och kultur är tätt förbundna och språk har därför en framskjuten roll där studenterna ägnar ungefär hälften av varje termin åt språkstudier. Programmet har fyra inriktningar med fokus på olika språk: arabiska, persiska, turkiska och hindi. Den fjärde terminen rekommenderas studenterna att tillbringa vid en godkänd språkskola i respektive region. De studenter som väljer att stanna i Sverige studerar istället översättningsteori. Det avslutande året inriktas på specialkurser i språk, litteratur, religion, statskunskap eller nationalekonomi samt ett examensarbete. Programmet är tänkt att möta ett växande behov av kunskap om Mellanöstern, Nordafrika, Central- och Sydasien. Arbetsgivare sägs på programmets hemsida ha behov av att snabbt kunna sammanställa och analysera stora mängder material och att förstå en politiskt- kulturellt sammanhang. Programmet erbjuder en specialutbildning för dem som avser att ägna sig åt internationell verksamhet ”där kombinationen av språklig kompetens och områdesexpertis är av betydelse”.¹¹ Studenter som tidigare gått programmet återfinns inom en bred sektor såsom offentlig förvaltning, biståndsorganisationer som SIDA, Röda korset, Rädda barnen m.fl., fredsorganisationer, trossamfund m.fl. ideella organisationer, invandrar- och flyktingmottagning, utbildning, journalistik, massmedia. Några har också

---

¹⁰ *Språkvetarprogrammet*, pdf-dokument hämtat från <http://www.uu.se/node605?pKod=HSV1K&lasar=10%2F11>, nedladdat den 8 oktober 2010

¹¹ <http://www.uu.se/node605?pKod=HOR1K&lasar=10/11>

funnit arbete som analytiker vid företag eller myndigheter eller som översättare eller språkvetare. Enligt programpresentationen finns det sedan några år tillbaka en ökande internationell efterfrågan på den kompetens som programutbildningen tillhandahåller från organisationer som FN och NATO liksom från företag som etablerar sig i respektive region.

Språkteknologiprogrammet (Uppsala) inriktar sig på datorsystem som hanterar mänskligt språk på ett intelligent sätt, t.ex. system som granskar stavning, grammatik och stilnivå i texter, översätter mellan olika språk eller underlättar sökning och sällning av information. Enligt programpresentationen har utvecklingen gått snabbt framåt de senaste åren och språkteknologiska produkter och tjänster har fått en allt större spridning. Programmet lägger stor vikt vid praktisk tillämpning och undervisningen och examinationen består i hög grad av laborativa moment och projektarbeten. Studenterna deltar aktivt i kursutvecklingen så att kurserna hela tiden anpassas innehållsligt till områdets utveckling.

Språkvetarprogrammet (Uppsala) utgår i sin webbpresentation ifrån de yrken programmet leder till. Tolk, redaktör, terminolog, lexikograf, språkkonsult, copywriter, litterär agent, översättare, webbredaktör, lingvist och journalist nämns som möjliga slutmål för utbildningen. Studenten avgör själv genom att specialisera sig utifrån sina intressen. Studenterna väljer själva en kombination av huvudområde och biområde som ger utbildningen dess särskilda profil. Universitets breda utbud av språk ger studenterna ett 30-tal olika språk att välja mellan och som biområde kan man även välja andra ämnen än språk såsom marknadsföring, utvecklingsstudier eller journalistik.

Kandidatprogrammet i moderna språk (Stockholm) omfattar tre år och har 14 olika inriktningar mot olika moderna språk, varav ett är teckenspråk. Den inledande terminen är gemensam för alla och ger övergripande kunskaper om språkanvändning, språkinlärning, flerspråkighet och interkulturella och interkulturella kommunikationsmönster samt färdigheter i akademiskt språk i tal och skrift. Därefter läser studenterna det språk som är huvudområde i tre eller fyra terminer. De sista en eller två terminerna ägnas åt breddning, valfri praktik eller utlandsstudier. Detta ger, enligt programpresentationen, studenten möjlighet att öva språkkunskaper och att bredda utbildningen mot arbetslivet.

Kandidatprogrammet i Arabiska med inriktning mot Mellanöstern- och Nordafrikastudier (Stockholm) kombinerar språkstudier i arabiska med samhällsvetenskapligt inriktade kurser. Enligt programpresentationen ger programmet hög språklig kompetens i arabiska samt mycket goda kunskaper om samhällsförhållanden och kultur i Mellanöstern och Nordafrika och studenterna kan förvänta sig arbete ”med anknytning till Mellanöstern och Nordafrika såväl i Sverige som internationellt, t.ex. inom näringsliv, förvaltning internationella organisationer, forskning och utveckling, journalistik och turism”.¹²

Kandidatprogrammet i arbetslivskommunikation (Stockholm) är en utbildning för ett flerspråkigt arbetsliv. Utbildningen innehåller kurser i svenska och engelska under de första två åren och syftar till att studenterna ska förvärva en god förmåga att uttrycka sig i tal och skrift. Dessutom läser studenterna andraspråksanvändning, flerspråkighet samt Business

---

¹² http://sisu.it.su.se/search/show_area/9, 2010-11-23

Communication. Arbetsplatspraktik i Sverige eller utomlands ger den önskade arbetslivsanpassningen och programmet avslutas med ett examensarbete.

Programpresentatörerna menar att ”ett nytt arbetsområde växt fram sedan arbetslivet i Sverige blivit alltmer tvåspråkigt”.¹³ Många företag har engelska som företagsspråk samtidigt som svenska används parallellt. Detta i kombination med att alltfler anställda har andra modersmål än svenska och engelska, menar programpresentatörerna, har medfört att mångspråkig situation uppstått som ”kräver språkspecialister som kan lösa kommunikationsproblem, bedöma språkkompetenser, och utbilda i språk- och kommunikationsfrågor”. Har man gått programmet kan man, enligt presentationen, arbeta som egenföretagare inom affärskommunikation, utbildningssamordnare, personalrekryterare eller inom översättningsbranschen. Behovet av arbetslivskommunikatörer på arbetsmarknaden, menar man, är stort.

Kandidatprogram i filosofi och lingvistik (Stockholm) utbildningen leder fram till kandidatexamen antingen i teoretisk filosofi eller i lingvistik. Sextio poäng är obligatoriskt i båda ämnena och därefter specialiserar sig studenterna i ena ämnen samt skriver samt skriver ett examensarbete.

Kandidatprogram i Latinamerikastudier (Stockholm) kan inriktas antingen mot portugisiska eller mot spanska. Programmet har tvärvetenskaplig karaktär genom att integrera olika samhällsvetenskapliga ämnen med språk. Den samhällsvetenskapliga inriktningen förutom språk är valfri och omfattar ett av programmets tre år. Programmet utbildar för internationellt arbete med inriktning mot Latinamerika t.ex. inom näringsliv, förvaltning, internationella organisationer, forsknings- och utvecklingsprojekt, media, journalistik och turism.

Kandidatprogrammet i lingvistik (Stockholm) är ett treårigt utbildningsprogram som syftar till en gedigen grundutbildning i lingvistikens kärnområden: allmän språkvetenskap, fonetik och datorlingvistik. Förutom ämneskunskaper menar programpresentatörerna att programmet ger allmänna färdigheter som studenten har nytta av oavsett vad han eller hon kommer att arbeta med efter utbildningen. Programmet leder till filosofie kandidatexamen och är alltså inte en yrkesutbildning. På institutionens hemsida för man en diskussion om vad en lingvist är och vad programmet leder fram till.

Kulturvetarlinjen (Stockholm) är en traditionell utbildningslinje som funnits länge och inte bildats till följd av programutbyggnaden på högskolorna. Idag är det dock en programutbildning som liksom andra omfattar tre års helårsstudier och ”ger en målinriktad humanistisk utbildning som förbereder för yrken inom kultursektorn i vid mening”.¹⁴ Programmet inleds med en kulturvetenskaplig baskurs om en termin som ger en kulturteoretisk översikt centrerad kring begreppet kultur samt grunderna i vetenskapsteori och argumentationsanalys. Baskursen avslutas med en mindre uppsats. Som huvudområde väljer sedan studenterna ett av historisk-filosofiska fakultetens ämnen och ägnar tre terminers studier åt det. Det avslutande året ägnas åt en termins studier i ett annat ämne (breddning) och åt en s.k. ”tillämpningstermin” som kan innehålla upp till 2,5 månaders praktik. Enligt

---

¹³ http://sisu.it.su.se/search/show_area/9, 2010-11-23

¹⁴ http://sisu.it.su.se/search/show_area/9, 2010-11-24

programpresentationen ligger studenternas kommande arbetsuppgifter ”inom kulturvårdande och kulturförmedlande institutioner och verksamheter av olika slag, t.ex. museer och kulturminnesvård, arkiv, förlag eller massmedier. Kulturadministrativa uppgifter inom studieförbund, organisationer, företag och förvaltning är också en arbetsmarknad för kulturvetare liksom forskning och utredning. Den privata sektorn (gallerier, kulturprojekt av olika slag) har också öppnat möjligheter. Studenterna förespeglas alltså en bred arbetsmarknad även om den inriktning/huvudområde studenten väljer rimligen måste sätta betydande gränser.

Språkkonsultprogrammet (Stockholm) är enligt hemsidan en utbildning som integrerar olika ämnens perspektiv på språk istället för att bara sammanfoga olika ämnen inom ett program. I realiteten betyder det att alla programmets kurser ges av Institutionen för nordiska språk och är särskilt designade för programmet (Intervju, studierektor, 2010-12-17). Utbildningen innehåller särskilda moment som grammatik, textanalys, språksociologi, språkpsykologi, pedagogik, retorik, normering, språkteknologi, projektledning, översättning, svenska som andraspråk. Teori och praktik kombineras genomgående och fyra praktikperioder ingår. Utbildningen är enligt programpresentationen anpassad till det moderna samhällets krav på språkexpertis. Språkkonsulterna utbildas för att bli ”kommunikationsexperter” som arbetar vid myndigheter, i organisationer och företag eller är egna företagare. De ”arbetar ofta tillsammans med specialister av olika slag för att kunna skriva tester som förstås av stora läsargrupper. De granskar texter, genomför utbildningar och utformar informationsmaterial och fungerar ibland som projektledare”.¹⁵

Man kan lätt få intrycket att programmet är en anpassning till Bolognaprocessens krav på arbetslivsanknytning men programmet har funnits sedan 1970-talet och har utbildat nästan samtliga nu yrkesverksamma språkkonsulter.¹⁶ Enligt företrädare för utbildningen integreras språkkonsultstudenterna mycket väl i sitt kommande yrke. Sveriges examinerade språkkonsulter har en yrkesförening där studenterna kan bli medlemmar. Under utbildningen har man sex praktikperioder och utbildarna kontaktas ofta av arbetsplatser som vill tillhandahålla praktikplatser. Examensarbetena genomförs vanligen i anslutning till praktiken (Intervju, studierektor, 2010-12-17).

English studies (Malmö) ger enligt hemsidans presentation såväl studenter så väl med som utan engelska som modersmål kunskaper och färdigheter för att konkurrera effektivt i en global värld. Programmet är alltså engelskspråkigt och syftar till att öva studenterna i skriftliga såväl som muntliga uttrycksformer. Fördjupning kan ske antingen i riktning mot litteratur (”enabling you to understand literature not as a museum but as a living body of knowledge”) eller lingvistik. Programmets mål är, enligt presentationen, att sammansmälta kritiskt och kreativt tänkande. De skapande moment som ingår i utbildningen framhålls som unika för detta program och särskilt inriktningen på skrivande:

Of particular importance to the identity of English Studies at Malmö is an emphasis on your own written production. Simply put, we want to be known as a

---

¹⁵ http://sisu.it.su.se/search/show_area/9, 2010-11-24

¹⁶ Sedan några år tillbaka finns en språkkonsultutbildning även i Umeå.

*place for writers. That's why we've introduced the new specialization in Writing Studies, which you may choose as an option within the programme".*¹⁷

”The focus on production, whether productive or analytical, written or oral”, menar en suggestiv bildtext, “will directly address the demands of working life in the global economy”.¹⁸

Programmet vänder sig i stor utsträckning till utländska studenter. Enligt programpresentationen överstiger antalet ej infödda engelskspråkiga antalet infödda engelskspråkiga med tre gånger. USA och Storbritannien ”are no longer the centre of English”. Istället är lärosäten som Malmö högskola centrum för ny “decentred English – a place to study English in a truly international context, a place where being a second- or foreign-language speaker of English is not seen as a liability but as an enriching fact and even a potential advantage”. Via länkar på programhemsidan informeras utländska studenter om hur man söker uppehållstillstånd, hur man betalar undervisningskostnaderna och hur man söker stipendier. Enligt presentationen förbereder programmet studenterna för arbete som författare, publicist, lärare, journalist liksom inom områden som reklam, marknadsföring, design, översättning och media.¹⁹

---

¹⁷ <http://www.edu.mah.se/HGENS/>. 2010-12-20

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

4. Historisk-filosofiska program

Antikens kultur- och samhällsliv ges vid Göteborgs Universitet, Stockholms Universitet och Uppsala Universitet. Vid Uppsala Universitet ges även egyptologi. Vid Lunds Universitet ingår antikens kultur och samhällsliv i huvudområdet arkeologi och antikens historia. Huvudområdet är mycket brett, mycket bredare än i andra länder och vid samtliga lärosäten ingår huvudområdet antikens kultur och samhällsliv i samma institution som arkeologifämnet. Högskoleverkets experter betecknade det därför som ett bildningsämne samtidigt som de varnade för otillräcklig ämnesfördjupning (Högskoleverket 2009a, s 9). Programutbildningar finns på masternivå i Uppsala, Stockholm och Lund. Några programutbildningar på grundnivå där antikens kultur och samhällsliv ingår som obligatoriskt moment finns inte. Inte heller någon där egyptologi ingår (Högskoleverket 2009a, s 28).

I Historikerprogrammet i Uppsala samsas ämnena historia, ekonomisk historia och idé- och lärdoms historia. Programmet inrymmer en introduktionstermin i historiska studier. Två terminers studier är valfria och kan ägnas åt till exempel språk, praktik, s.k. verktygskurser eller utlandsstudier. Övriga tre terminer ägnas åt huvudämnesstudier. Programmet är inte yrkesinriktat och någon sammansmältning av de tre historieämnena har inte skett. Programmet har, till skillnad från de fristående kurserna, ett närmast ”nationellt upptagningsområde”. Programstudenterna är i högre grad än vid de fristående kurserna nybörjare. På studentinitiativ har man gjort vissa experiment med mentorskap där äldre studenter är mentorer för yngre. Introduktionen av programstudier i historia har inte inneburit några utmaningar eller föranlett någon förnyelse av historieämnet. Den största förändringen jämfört med tidigare är att det är möjligt för studenterna att byta fritt mellan ämnena inom utbildningen, d.v.s. avklarad B-nivå i ekonomisk historia ger behörighet för C-nivå i historia. Från institutionens sida upplever man det som problematiskt att dra in externa aktörer i utbildningen. Gör man det kan man förlora kontrollen över utbildningen. Det kan lätt uppstå oklarheter om vems bedömning som ska ligga till grund för och vems värderingar som ska gälla vid betygsättning av praktik och examensarbeten. Det är istället angeläget att öka arbetsmarknadens förståelse för historieämnet och göra utbildningen mer transparent (Intervju, studierektor, 2010-10-10).

Kandidatprogram i klassiska studier i Uppsala är starkt inriktat på forskarförberedande studier. Studenterna väljer ett huvudområde och två biområden bland ämnena antikens kultur- och samhällsliv, latin och grekiska. Studierna i huvudområdet ska omfatta 90 poäng medan biområdena ska omfatta 30 poäng vardera. Under sista året skriver studenterna ett större examensarbete inom huvudområdet. Programmet är enligt universitetets presentation inte i någon särskild utsträckning arbetsmarknadsinriktat. Dock finns det möjlighet att inom ramen för 30 poäng (en termin) fria studier välja arbetsmarknadsanpassade ”verktygskurser” och arbetsplatsförlagd praktik.²⁰

Kandidatprogrammet i kultur, samhälle och etnografi vänder sig till dem ”som vill möta nya utmaningar i en allt mer globaliserad värld” och ”ger verktyg att förstå kulturella och sociala sammanhang i dagens och morgondagens föränderliga samhälle”. Programmet sägs ge

---

²⁰ <http://www.uu.se/node605?pKod=HKL1K&lasar=10%2F11>, 2010-10-14

praktiska och teoretiska färdigheter för den som planerar en yrkesbana inom sektorerna museer och dokumentation, internationella organisationer, förvaltnings- och företagskultur, statliga myndigheter, frivilligorganisationer, turism samt media och kommunikation. Programinformatörerna menar att etnografiska metoder där fältstudier med intervjuer och deltagande observation utgör centrala inslag, blir alltmer efterfrågade på arbetsmarknaden, bl.a. inom utvärdering, omvärldsanalys och marknadsföring.²¹ Programmet omfattar en introduktionstermin, grundläggande studier i etnologi och kulturanthropologi samt, under termin fyra, fördjupning i ett av de två ämnena. Under termin fem och sex kan studenterna välja mellan fakultetens olika s.k. ”verktygskurser” samt bereds tillfälle att praktisera vid en arbetsplats. I programmet finns också utrymme för en termins vistelse vid ett utländskt lärosäte.

Kandidatprogrammet i kultur och samhällsanalys (Uppsala) är tvärvetenskapligt och syftar till att utveckla studenternas analytiska förmåga och att ”skapa en fördjupad förståelse av dagens och morgondagens kultur och samhälle”. Förutom filosofi, som är programmets ämnesbas, kan studenterna välja att fördjupa sig i integrations- och migrationspolitik, miljöetik eller teorier om rättvisa. I utbildningen tillämpas etiska och samhällsfilosofiska perspektiv på frågor som demokratins utveckling, globalisering, urbanisering etc. Programmet är upplagt som ett smörgåsbord av kortare kurser om aktuella samhällsproblem. Enligt programpresentationen är det sammanhållande elementet det etiska/samhällsfilosofiska/kritiska perspektivet. Några yrkesförberedande moment innehåller dock inte programmet. Programrepresentatörerna menar trots detta att kultur och samhällsanalytiker från Uppsala Universitet kan arbeta både inom näringsliv och offentlig sektor som utredare, projektledare, informationsansvarig, informatör, skribent, omvärlds- och konsekvensanalytiker, handläggare och konsult.

Kulturentreprenörprogrammet i Uppsala koordineras av konstvetenskapliga institutionen och vänder sig till dem som önskar kombinera humanistiska ämnen med kurser som ger en bred arbetsmarknadskompetens. Enligt universitetets egen presentation av programmet förbereder det studenterna för ”såväl traditionell yrkesutövning inom museer och kulturförvaltning som för egenföretagande inom kultursektorn”. Vidare anses programmet förbereda studenterna för ”en förändrad arbetsmarknad för kulturvetare där de fasta tjänsterna blivit färre och de tidsbegränsade projektledningsuppgifterna fler”. En ny typ av utbildning behövs därför och kandidatprogrammet är tänkt att ge ”de teoretiska kunskaper, färdigheter och förmågor som förbereder dig för en flexibel och föränderlig arbetsmarknad genom att både ge en stark yrkesidentitet och en stor valfrihet när det inriktning på utbildningen”.²²

Studenterna väljer ett kulturvetenskapligtämne såsom arkeologi, antikens kultur- och samhällsliv, etnologi, genusvetenskap, konstvetenskap, musikvetenskap eller textilvetenskap som huvudområde. Därutöver kan biämnen väljas fritt. Programmets uttalade inriktning på tillämplighet och anpassning till en ny arbetsmarknad verkställs genom särskilda ”verktygskurser” exempelvis projektplanering, entreprenörskap eller kommunikation. Studierna avslutas med ett tydligt arbetsmarknadsanpassat examensarbete inom

---

²¹ <http://www.uu.se/node605?pKod=HSE1K&lasar=10%2F11>, 2010-10-18

²² <http://www.uu.se/node605?pKod=HKE1K&lasar=10%2F11>, 2010-10-14

huvudområdet som bör hänga ihop praktik och ”i görligaste mån ske i nära samverkan med kulturinstitutioner och aktuella näringar”.²³ Verktygskursernas perspektiv ska speglas i examensarbetet men någon projektbank finns inte. Studenterna ska själva välja examensarbete (Intervju, studierektor 2010-12-21) och tanken är att studenterna ska få uppslag till ämnen under sin praktik (Intervju, programansvarig, 2010-12-27). Under första studieåret möter studenterna aktiva yrkesutövare vid olika seminarier vilka kan bli mentorer ute i arbetslivet. Därutöver förväntas studenterna bygga nätverk med sina medstudenter och, enligt programpresentatörerna, förväntas de delta i olika typer av arbetsmarknadsaktiviteter, t.ex. fadderverksamhet inom programmet, gymnasieinformationstillfällen, egen företagerverksamhet, starta en kulturblogg eller andra kulturella/liknande aktiviteter inom nationsliv eller studentkår.²⁴

Kulturentreprenörstudenterna studentråd Kulör medverkar aktivt i utbildningen genom att t.ex. bjuda in företrädare för kulturinstitutioner och i samarbete med utbildningen anordnar kulturentreprenörstudenterna informationsdagar på universitetet (Intervju, studierektor 2010-12-21). Programmet startade 2008 som ett resultat av en förfrågan från fakulteten och inga studenter har ännu tagit examen. Företrädarna för utbildningen vet följaktligen ännu inte i vilken utsträckning utfästelserna om kulturentreprenörernas höga anställningsbarhet kommer att infrias (Intervju, programansvarig, 2010-12-27).

Flera av programutbildningarna vid Uppsala Universitets humanistiska fakultet framhåller värdet av s.k. verktygskurser för att yrkesanpassa utbildningen. Verktygskurserna startade dock för att i första hand serva kulturentreprenörsprogrammet. Det finns för närvarande inte någon samlad presentation av utbudet av verktygskurser men de kurser som ges är *entrepreneurship*, projektplanering och projektledning, strategisk kommunikation samt jämställdhet och likabehandling. Inom kort startar också en verktygskurs i utställningsverksamhet. Verktygskurserna är skiljda från ämneskurserna och förlagda till en särskild termin. Detta innebär att de inte påverkar själva ämnena (Intervju, programansvarig, 2010-12-27).

Kandidatprogram i retorisk och litterär kommunikation (Uppsala) bygger på ämnena litteraturvetenskap och retorik. Utbildningen syftar till att tillhandahålla tolkningsmöjligheter för de budskap vi möter i reklam, tv-serier, datorspel, tidningar och romaner och studenterna övas i skriftlig och muntlig kommunikation. Utbildningen passar enligt programpresentationen den som är intresserad av litteratur och litterärt skrivande liksom den som sysslar med politisk kommunikation eller marknadskommunikation. Den passar även den som behöver ”en bas för egen kreativ kommunikativ verksamhet” och för den som är intresserad av forskning, analys och kritik. Programmet ger en humanistisk utbildning som grund för verksamhet inom kultur- och kommunikationssektorerna. De studenter som väljer litteraturvetenskap som huvudområde har, enligt programpresentationen, en framtid inom kulturjournalistik,

---

²³ <http://www.uu.se/node605?pKod=HKE1K&lasar=10%2F11>, 2010-10-14

²⁴ <http://www.uu.se/node605?pKod=HKE1K&lasar=10%2F11>, 2010-10-14

bokmarknad eller kulturförvaltning medan de som väljer retorik som huvudområde kan se fram emot yrken som talskrivare, kommunikationsrådgivare eller informatör.²⁵

Kandidatprogram i tidiga språk och kulturer (Uppsala) siktar enligt universitetets hemsida på att ”ge studiet av tidiga språk och kulturer en modern yrkesinriktad ram som svarar mot ett tydligt behov i samhället”. Första terminen är en integrerad introduktionskurs bestående av två block där det första orienterar studenterna om tidiga kulturernas historia och arkeologi medan det andra orienterar om de tidiga kulturernas språkutveckling. Följande termin väljer studenterna som huvudområde något av ämnena antikens kultur och samhällsliv, arameiska/syriska, arkeologi, assyriologi, egyptologi, grekiska/bysantinologi, indologi, jämförande indoeuropeisk språkforskning, klassisk hebreiska eller latin. Programmet förbereder fr.a. studenterna för vidare studier på masternivå eller inom respektive ämne. Enligt programpresentationen är programmet yrkesförberedande eftersom utbildningen ”knyter an till arbetslivet genom projektarbeten, seminarier och studiebesök” och studenterna kan välja vidare utbildning med inriktning på läraryrket eller arbete på museer, bibliotek eller arkiv.

Historieprogrammet (Stockholm) innebär sex terminers studier med historieämnet som huvudområde. Fyra av dessa terminer ägnas åt historia och två terminer kan ägnas åt valfria kurser inom universitetets övriga utbud. ”Vill du skaffa dig en bred historisk bas och samtidigt nå färdigheter som samtidigt efterfrågas på arbetsmarknaden?”, frågar programpresentationen och fortsätter: ”Då ska du läsa historikerprogrammet.” Att historiker skulle vara eftertraktade på arbetsmarknaden lyckas inte presentationen visa men man menar ändå att historia ”ger verktyg för att förstå, förklara och ifrågasätta i dagens samhälle” samt att programmet tränar studenterna att se kritiskt på omvärlden och att tänka systematiskt, analytiskt och självständigt, vilket anses vara efterfrågade kompetenser i arbetslivet.²⁶

Kandidatprogrammet i historiska studier (Stockholm) är snarlikt historikerprogrammet med den skillnaden att både ämnet historia och ämnet idéhistoria är huvudområde och att minst ett av ämnena ska läsas till kandidatnivå (tre terminer/120 p) och minst en termin/30 p i det andra. Någon ämnesintegration eller arbetslivsanpassning märks inte heller av i detta program.

Kandidatprogrammet i Klassiska studier (Stockholm) har tre inriktningar: antikens kultur och samhällsliv, latin eller grekiska. Programmet är framför allt förberedande för vidare studier i latin/medeltidsstudier, grekiska/litteraturvetenskap eller arkeologi. I programpresentationen framhäver man hur väl de tre inriktningarna kompletterar varandra, ger god överblick över antiken och hur ”betydelsen av klassiska studier för kulturyttringar i dagens samhälle framhävs tydligt”.²⁷

Kritiska kultur- och samhällsstudier (Malmö) är ett tvärvetenskapligt program baserat på etnografi, antropologi och litteraturvetenskap. Delkurser som nämns är kolonialism, globalitet

---

²⁵ <http://www.uu.se/node605?pKod=HRL1K&lasar=10/11>, 2010-11-17

²⁶ http://sisu.it.su.se/search/show_area/3, 2010-11-26

²⁷ http://sisu.it.su.se/search/show_area/3, 2010-11-26

och modernitet; kultur- och samhällsteori genom tiderna; vad är en människa?; etnografisk metod samt ”literary and cultural theory”. Ett viktigt inslag i studierna är ”laborationer som helt styrs av studenterna egna kunskapsobjekt”. Det framgår dock inte av presentationen vad det innebär. Informationen på hemsidan är knapphändig och det tycks som att programmet inte kommer att ges under hösten 2011.

Kultur- och medieprogrammet (Malmö) har flera inriktningar: kulturvetenskap, litteraturvetenskap eller medie- och kommunikationsvetenskap. Enligt hemsidan är kultur och medier i Malmö bäst i landet på att ”integrera teori och gestaltning i all verksamhet, från grundkurs till forskning”.²⁸ Den kulturvetenskapliga inriktningen förbereder studenterna för arbete i kulturinstitutioner eller kan man, genom valbara kurser i entreprenörskap, inrikta studierna mot eget företagande eller, genom kurser i journalistik, mot en journalistisk bana. Den litteraturvetenskapliga inriktningen leder, enligt hemsidespresentationen, till arbete i kulturinstitutioner, som egenföretagare, i bokförlag, i konsultbyrå eller som redaktör. Den medie- och kommunikationsvetenskapliga inriktningen förbereder studenterna för arbete inom myndigheter, som egenföretagare, som webbredaktör, copywriter, projektledare, informatör eller marknadsförare.

Medie- och kommunikationsvetenskap: medieaktivism-, strategi och entreprenörskap (Malmö) är ett kommunikationsvetenskapligt program inriktat mot nya medier och gestaltning. Hemsidespresentationen lyfter särskilt fram kollaborativa arbetsformer och utbildningens interaktion ”med olika aktörer i omvärlden”. ”Genom samverkan med omvärldens aktörer, valbarhet under två år samt möjligheter till internationellt utbyte”, menar programpresentatörerna, ”ökar studenternas anställningsbarhet”.²⁹ Studenterna samarbetar alltså med aktörer utanför utbildningen och detta är ett genomgående drag i utbildningen enligt presentationen. Det leder till en ”praktisk och verklighetsförankrad kunskap och kompetens” och samtidigt utvecklar studenterna ”ett effektivt nätverk att bygga vidare på”.³⁰

---

²⁸ <http://www.mah.se/utbildning/HGKOM/>, 2010-12-20

²⁹ <http://www.edu.mah.se/HGMKV/syllabus/#courses>, 2010-12-20

³⁰ <http://www.edu.mah.se/HGMKV/>, 2010-12-20

5. Konstnärliga program

Det finns ett tiotal konsthögskolor i Sverige såsom Beckmans designhögskola, Konstfack och Kungliga Konsthögskolan i Stockholm, Filmhögskolan, Högskolan för fotografi, Högskolan för design och konsthantverk, Konsthögskolan Valand och Steneby i Göteborg, Konsthögskolan i Malmö samt Konsthögskolan i Umeå. Dessutom sker konstnärlig utbildning på högskolenivå vid Dans- och cirkushögskolan, Dramatiska institutet, Kungliga Musikhögskolan, Teaterhögskolan och Operahögskolan i Stockholm, vid Malmö Högskola och vid Högskolan Väst i Trollhättan. Utbildningarna har jämförelsevis få utbildningsplatser och ibland bara en utbildning vid respektive lärosäte. Jag har i denna rapport valt ut en utbildning för närmare studium, nämligen Operahögskolan.

Operahögskolan utbildar sångare, repetitörer och regissörer men det är bara den musikdramatiska utbildningen som är på kandidatnivå. Därefter kan man specialisera sig på masternivå antingen i musikdramatik, till operarepetitör eller till operaregissör. Eftersom rapporten behandlar program på grundnivå är det den musikdramatiska grundutbildningen som intresserar i fortsättningen. Den musikdramatiska utbildningen är förstås yrkesinriktad. Den har 200-åriga anor och var länge en del av Kungliga Teatern som den skulle försörja med artister. En högskoleutbildning blev den först 1978. Utbildningen skiljer sig från andra humanistiska högskoleutbildningar genom höga inträdeskrav och sökanden prövas både vid antagning på grundnivå och på masternivå. Varje år söker c:a 120 studenter till den musikdramatiska utbildningen och av dessa antas tio. Utbildningen är idag en treårig kandidatutbildning. Ämnen som ingår är musikundervisning, individuell sång, scenframställning, scenisk rörelse dessutom förekommer moment som dramaturgi, analys, uppförandepaxis, operahistoria, musikteori, mental träning, teatervetenskap och marknadsföring. På högskolans hemsida menar man att studenternas arbetsmarknad idag är internationell och att utbildningen är arbetsmarknadsanpassad genom studentpraktik vid landets musikteatrar, genom att många lärare är verksamma inom musik- och operalivet och genom att ett flertal regissörer, dirigenter och internationella coacher är verksamma vid skolan.³¹

---

³¹ <http://www.operahogskolan.se/utbildning/sangare.html>, 2011-01-06

6. Mångvetenskapliga program

Fyra mångvetenskapliga utbildningar har identifierats. Det som sammanför dessa utbildningar är att de har ”kultur” som ett centralt kunskapsområde och perspektiv, alltså en humanistisk inriktning, samtidigt som det finns tydliga kopplingar till samhällsvetenskaplig teori. Två av utbildningarna (*Kultur och mediegestaltning* och *Samhälls- och kulturanalys*, båda vid Linköpings Universitet, Campus Norrköping) är programutbildningar medan *Barn- och ungdomskultur*, Göteborgs Universitet, och *Barnkultur*, Stockholms Universitet är fristående kurser på A-C respektive A-D-nivå. Eftersom fokus i denna rapport ligger på programutbildningar kommer är det främst de första två utbildningarna som är av intresse.

Gemensamt för dem är att de är tvärvetenskapliga. Tvärvetenskap är ett etablerat begrepp och många forskare är positiva gränsöverskridande samarbete mellan olika discipliner medan andra pekat på riskerna för exempelvis ytlighet och kommunikationssvårigheter. I praktiken är det idag svårt att tänka sig vetenskaplig verksamhet som strikt håller sig inom de egna ämnesgränserna utan att låna från andra discipliner. Det är ovanligare med forskning som konsekvent integrerar teorier, metoder och resultat från skilda discipliner. För att undvika sådana kontroverser har företrädarna för dessa utbildningar valt att använda begreppet ”mångvetenskap” (Högskoleverket 2007, s 17).

Utbildningarna har också det gemensamt att de är inriktade på att studenterna ska lära sig använda sina kunskaper utanför akademien. Detta är inte ovanligt i högskolevärlden men det är ovanligt i humanistiskt orienterade ämnen. Hos studenterna fanns, enligt Högskoleverkets granskare, en entusiasm inför utsikterna att praktisera sitt kunnande i yrkeslivet. Samtidigt fanns det en osäkerhet om framtida anställningsbarhet eftersom utbildningen inte leder fram till någon tydlig yrkesexamen. De långa programutbildningarna innebär ju stora och kostsamma satsningar från studenternas sida (Högskoleverket 2007, s 18).

Inriktningen på praktik, uppdrag och projektarbeten utmärker särskilt dessa utbildningar. Studenterna ska lära sig samarbeta, omsätta sina kunskaper i praktiska lösningar och utföra uppdrag. De får lära sig vetenskapliga arbetssätt som ska kunna tillämpas i olika samhällsuppgifter, t.ex. i utredningar, konsultuppdrag och medie- och utställningsproduktioner, men också i redan etablerade yrken som lärare eller fritidsledare (Högskoleverket 2007, s 18).

Ämnet *Kultur- och mediegestaltning* har funnits vid Linköpings Universitet sedan 1997. Det ges inom programmet kultur, samhälle och mediegestaltning (KSM) 160 poäng och är placerat vid Campus Norrköping. Ämnet och programmet, som till flera delar sammanfaller, är tvärvetenskapligt upplagt och bygger på integration mellan samhälls- och kulturvetenskaplig utbildning och gestaltungsutbildning. Utbildningen kan sägas bestå av två delar. Dels den akademiskt orienterade samhälls- och kulturvetenskapliga delen och dels den mer praktiska konstnärligt inriktade delen som bygger på gestaltungsutbildning. Området gestaltning behandlar fyra olika medier: *Audiogestaltning* behandlar ljudets möjligheter som berättande och gestaltande medium; *hypermedia* berör nya medier, icke linjärt berättande och *dramaturgi*; utställningsmediet är inriktat på rumslig gestaltning och icke-linjärt berättande i

rum och, slutligen, *videomediet* handlar om metoder och former för reportage och dokumentär. Programmet mottar c:a 70 studenter varje år (Högskoleverket 2007, s 38-39).

Studierna är till övervägande del organiserade som projektarbeten där studenterna arbetar i projektgrupper och utbildningen består av tio s.k. projektblock. Ett projektblock består av fyra olika arbetsfaser: en första perspektiv- och vinjettfas där det teoretiska fältet och det empiriska området presenteras, en research- och produktionsfas där man arbetar parallellt med forskning och gestaltungsövningar, en gestaltungsfas där uppsatser och produktioner färdigställs, samt en offentlighets- och publiceringsfas där arbetet presenteras. Projekten avslutas med en reflektions- och utvärderingsfas (Högskoleverket 2007, s 40).

Projekten utförs ofta i samarbete med externa intressenter och detta bygger på lärarnas kontaktnät men studenterna söker själva efter projektarbetsuppgifter. Det är vanligt förekommande med samarbete med Norrköpings stadsmuseum och Arbetets museum men samarbetspartner på nationell nivå förekommer också, t.ex. Riksutställningar och Naturhistoriska riksmuseet. Utbildningens sista år, projektblock 10 eller magisteråret, domineras av självständiga projekt och det är vanligt att även dessa görs i samarbete med externa intressenter (Högskoleverket 2007, s 41).

Ämnet *samhälls- och kulturanalys* har funnits vid Linköpings Universitet sedan 1996 och är samordnat med programmet *samhälls- och kulturanalys* (SKA) och är placerat vid Campus Norrköping. Knutet till programmet är ett särskilt programråd som består av programansvarig, studentföreträdare och företrädare för myndigheter och organisationer på nationell, regional och kommunal nivå. I programrådet diskuteras främst frågor kring samverkan med det omgivande samhället (Högskoleverket 2007, s 43).

Programmet antar c:a 60 studenter varje år, varav de flesta kommer från närområdet. En stor andel av studenterna är studieovana och c:a tre fjärdedelar är kvinnor. Programmet har som en målsättning att rekrytera studenter från miljöer utan studietradition. Man har också infört särskilda arbetsmetoder för hjälpa fram och uppmuntra studenter som annars riskerar att falla ifrån. Exempel på sådana arbetsmetoder är: individuell uppföljning, individuell studiegång och uppringning av studenter som inte klarat sin magisteruppsats.

Studierna är organiserade i fem tematiska block: 1) social ordning, normalitet och avvikandets villkor, 2) sociala och kulturella värden, 3) livsvillkor och identitet, 4) socialt ansvar samt 5) samförstånd och konflikt. 30 poäng i programmet läses i s.k. ”strimmor” som innebär att studenterna får välja fördjupning med betoning på exempelvis utvärdering eller projektkompetens. Undervisningen har starka inslag av projektarbetsformer och många projekt genomförs i samarbete framför allt med Norrköpings kommun. Programrådet fungerar som en brygga till företag och myndigheter samt förmedlar kontakter. Studenterna använder sig vid val av projektarbete av en projektbank och det förekommer att myndigheter tar kontakt med projektbanken och önskar för projekt genomförda inom ramen för utbildningen (Högskoleverket 2007, s 46).

International Programme for European Studies (Malmö) leder till en kandidatexamen i historia med europeisk inriktning men man menar sig ge en multidisciplinär infallsvinkel på

Europa och av hemsidan framgår att programmet kombinerar historiska och statsvetenskapliga perspektiv på Europa och den Europeiska unionen. Programterminerna ett och två utgörs av historiska Europastudier och tre och fyra tillbringar studenterna vid ett av flera europeiska lärosäten som högskolan har utbytesavtal med. Termin fem och sex är inriktade på teoretiska och politiska studier, examensarbete samt träning i muntligt framträdande. Enligt presentationen kan studenterna förvänta sig arbete hos olika organisationer, myndigheter och företag. Undervisningen ges på engelska och programpresentationen är tydligt inriktad på att värva utländska studenter.

7. Utmaningar, förnyelse, svårigheter

Ovanstående översikt över programpresentationerna av de humanistiska utbildningarna har visat på en omfattande differentiering och det är en trend som tycks accelerera. Lärosätena strävar efter att utveckla olika utbildningsprofiler och att skilja sig från andra lärosäten är ett sätt att hävda sig i konkurrensen om studenter och resurser. Resultatet blir ett utbildningslandskap som är oerhört mångfacetterat, för att inte säga oöverskådligt. Fördelen är att det finns mycket för studenterna att välja mellan och för den som vet exakt vad han eller hon vill och är beredd att flytta finns det stora möjligheter att välja just denna inriktning. Nackdelen, å andra sidan, är att jämförbarheten mellan likartade utbildningar minskar. Det är inte lätt för studenten att avgöra om Kulturrevetprogrammet i Stockholm motsvarar Kulturrevetprogrammet i Uppsala. I kombination med den konkurrenssituation om studenter och resurser mellan olika utbildningar som vuxit fram och introduktionen av marknadsföring som ibland gränsar till desinformation kan bristande jämförbarhet mellan utbildningar komma att skapa allvarliga problem.

Starka krav föreligger på omvärldsanpassning och arbetslivsanknytning av högskolan. Dessa krav kommer dels uppifrån, från EU och behovet av att anpassa högskolelandskapet till Bolognaprocessen, och dels nerifrån, från studenterna själva som i ökande utsträckning önskar arbetslivsanknytning av utbildningarna. Anpassningsprocessen är idag i full gång och programutbildningarna byggs om i hög takt för att tillgodose dessa krav. Detta är emellertid inte oproblematiskt. Dels kan det vara svårt att arbetslivsanknyta genom att involvera praktik och externa handledare i utbildningen eftersom det blir svårt att bedöma praktikinsatsen. Praktikinsatserna kan variera väldeliga i kvalitet och innehåll och vems uppfattning ska gälla för vad som är en väl utförd uppgift (Intervju, studierektor, 2010-12-10)? I yrkesutbildningar som traditionellt byggt på praktik såsom lärar-, läkar- och sjuksköterskeutbildningar har trots allt praktikuppgifterna kunnat hållas någorlunda standardiserade och likvärdiga eftersom arbetsuppgifterna på sjukhus respektive skolor är någorlunda likartade. Praktikplatser inom kultursektorn kan däremot variera väldeliga. Här uppstår därför ett nytt problem som inte är olösligt men i alla fall en utmaning som måste tas på stort allvar. Dels är det också svårt att tillgodose arbetsgivarnas önskemål många år framåt i tiden (Intervju, universitetslektor, 2011-02-28). Detta problem beror delvis på hur man definierar anställningsbarhet och vilka hänsyn till kommande arbetsgivare man anser ingår i begreppet. Ett tredje problemkomplex är att stora administrativa resurser går åt till att skapa och erbjuda studenterna fungerande, stimulerande och likvärdiga praktikmiljöer. I praktiken innebär detta att utbildningarna byråkratiseras ytterligare och mindre resurser återstår till själva ämnesstudierna. Misslyckas man å andra sidan med att skapa sådana praktikmiljöer är det tveksamt om utbildningarna över huvud taget tjänar på anställningsbarhetskravet.

En utmaning för de humanistiska utbildningarna är de värderingskonflikter kring begreppet "anställningsbarhet" som diskuterades i bakgrundsavsnittet. Som påpekades där är begreppet ingalunda värden neutralt utan används av olika aktörer på olika sätt, vilket i sin tur gör begreppet bedrägligt. Det finns dolda värdekonflikter som har med kunskapssyn (eller brist därpå) att göra och som blir akuta när begreppet införs in i högskolevärlden. Ett traditionellt sätt att se på anställningsbarhet är som en rad mer eller mindre väldefinierade "skills" eller färdigheter. Att utveckla anställningsbarhet i denna mening hos akademiker skulle innebära

att ta reda på vilka exakt vilka färdigheter en arbetsgivare efterfrågar och anpassa utbildningen efter detta. Den kunskapssyn som ligger bakom detta tänkande har dock kritiserats för att vara tekniskt-rationell och främmande för universitetets utbildningsidé. Universitetsutbildning bygger istället – till skillnad från exempelvis arbetsmarknadsutbildning eller fortbildning – på kritiskt tänkande och ifrågasättande, en potentiell förmåga att handla i olika kontexter, grundad på vetenskapligt framtagen kunskap liksom på förmåga till kontinuerligt lärande och självständig handlingsberedskap (Knight & Yorke 2004; Cranmer 2006; Hake & Löfgren Martinsson 2009, s 58). Risken är därför att begreppet på ett oproblematiskt vis används för att motivera reformer eller ingrepp i utbildningar som strider mot humanistiska grundvärden.³²

Incitament för att examinera allt fler studenter skapades under 1990-talet genom hås- /håpsystemet där utbildningarna får betalt i förhållande till hur många studenter de lyckas anta och examinera. Detta innebär en utmaning för de humanistiska utbildningarna att värna kvaliteten och inte sänka kraven. Misslyckas man med detta kan det innebära att värdet på utbildningen sjunker eftersom den är lätt att klara av, kanske t.o.m. parallellt med arbete. Detta är inte ny utmaning utan snarast en latent fara som följt högre studier ända sedan *pay for performance*-systemet infördes.

Inledningsvis pekades också på risken av en inflation av utbildningsmeriterna som sammanhänger med att allt fler studenter går vidare till högre studier. Enligt många forskare hänger de ökade kraven på anställningsbarhet samman med just utbildningsinflation: när allt fler tar examen och minskar också efterfrågan på blir utbildningen helt enkelt värd mindre (Bourdieu och Passeron 1977; Bourdieu och Passeron 1979; Broady, Börjesson och Palme 2002; Wolf 2002). Schoug (2008b) menar att utbildningsinflationen är den sannolika förklaringen till studenterna själva idag inte är säkra på att utbildning kommer att leda till arbete och anledningen till att de i ökande utsträckning ställer sig bakom kraven på arbetslivsanknytning av utbildningarna. Det är en utmaning för hela utbildningssystemet snarare än för de enskilda lärosätena eller utbildningarna att identifiera orsakerna till utbildningsinflationen för att bryta den.

---

³² Se exempelvis Nussbaum (2010) som diskuterar behovet av grundläggande humanistiska värderingar och menar att dessa idag riskerar att ersättas av ekonomism.

8. Utländska utbildningar

Varje år läser c:a 25,000 studenter från Sverige vid ett utländskt universitet (Högskoleverket 2010, s 1). Det gäller dels studenter som själva ordnat sin utbildning, blivit antagna och siktar på examen vid ett utländskt universitet, dels gäller det också en ökande andel studenter som studerar utomlands som del av en programutbildning vid ett svenskt universitet eller högskola. En omfattande infrastruktur har byggts upp för att serva de stora studentströmmarna till och från landet. Internationella programkontoret bildades 1995 och är en statlig myndighet under utbildningsdepartementet. Utöver regeringen har kontoret EU, Nordiska ministerrådet och Sida som finansiärer och uppdragsgivare. Myndigheten har som uppgift att underlätta internationellt studentutbyte (IPK 2010, s 10). Högskoleverket har som en uppgift att värdera och översätta utländska utbildningsmeriter. Centrala studiestödsnämnden (CSN) finansierar svenska studenters utlandsstudier men det finns också en uppsjö av finansierade utbytesprogram och stipendier och EU, Nordiska ministerrådet och Svenska staten genom Sida och IPK självt deltar också i finansiering av studentutbyten som förmedlas av Internationella programkontoret (IPK 2010, s 15). Därutöver har också de enskilda universiteten och högskolorna egna utbytesprogram med olika utländska universitet.

Internationella programkontoret finansierar också särskilt lärarutbyte som syftar till att utveckla internationaliseringsarbetet vid svenska lärosäten (IPK 2010, s 29). IPK lägger ner stor möda på att synas och informera om sin verksamhet och ”marknadsföra” olika internationaliseringsinsatser för sina ”kunder” (IPK 2010, s 32-48).

Det expanderande studentutbytet är en viktig kraft som driver på omvandlingen av högre studier. Undervisningsspråket är av central betydelse för möjligheten att rekrytera utländska studenter. Utbildningar med undervisning på språk som tillhör stora språkområden har stora fördelar när det gäller att rekrytera studenter (OECD 2007). Enligt Högskoleverket innebär många länders allt större behov av inflyttad arbetskraft med högre utbildning att trenden går i riktning aktiv rekrytering av utländska studenter. I länder som Storbritannien, Holland, Tyskland och Frankrike bygger man studentrekryteringsorganisationer och ändrar samtidigt lagstiftningen för att underlätta för utländska studenter att efter avslutad utbildning stanna i landet för att arbeta (Högskoleverket 2008, s 16). Det finns alltså starka drivkrafter som verkar för övergång från svenska till engelska som undervisningsspråk. Det tycks dock än så länge vara främst inom tekniska och naturvetenskapliga ämnen som undervisningen övergått till engelska. Eftersom språket och förmågan att uttrycka sig precist har väldigt stor betydelse för kvaliteten i den humanistiska utbildningen har undervisning på engelska ännu inte införts i någon större utsträckning.

I och med studiefinansieringsreformen som träder ikraft hösten 2011 tycks Sverige fjärma sig från denna trend. Med undantag för studenter från andra EU-länder samt Norge och Schweiz kommer utbildning i Sverige för utländska studenter att avgiftsbeläggas med c:a 100,000 per år för en humaniorastudent eller 300,000 för en hel programutbildning. Detta kommer förstås att leda till en drastiskt minskad tillströmning av utländska studenter. Reformen har fått kritik för att gå stick i stäv med vad som på annat håll uppfattas som en konkurrenssituation mellan utbildningsnationer om utländska studenter. De kan fungera som ”ambassadörer” för Sverige

när de återvänt hem och de kan utgöra rekryteringsbas för svenska företag i sina hemländer (Eliasson i DN 2011-01-02).

9. Sammanfattning: Vilka blir humanisterna?

Universitets- och högskoleutbildningar i humaniora förändras idag i snabbt tempo. Åtminstone om vi får döma av den bild som framkommer på universitetens och högskolornas hemsidor. 1990-talets socialdemokratiska regeringar hade som mål att öka andelen medborgare i högre utbildning så att 50 procent av gymnasisterna skulle ha påbörjat högre utbildning inom fem år efter gymnasiet. Denna politik tog sig tydligast uttryck i utbyggnaden av små och medelstora högskolor och omvandling av några högskolor till universitet. I början av 1990-talet, under regeringen Bildt, infördes ett resultatbaserat system för utbetalning av statsanslaget till högskolorna. Anslaget beräknas utifrån s.k. helårsstudenter (hås) och helårsprestationer (håp). Helårsstudenter motsvarar antalet inskrivna studenter medan helårsprestationer motsvarar antalet examinerade studenter. Systemet skapar incitament för högskolan att examinera så många studenter som möjligt och problem för de utbildningar som håller alltför höga krav.

Under 2000-talet har denna politik avlösts av en EU-anpassning av högskoleväsendet. I sak innebär EU-anpassningen likartade mål för utbildningspolitiken: hälften av ungdomarna ska gå vidare till högre studier. År 1999 undertecknades den s.k. Bolognadeklarationen vars syfte var att harmonisera medlemsstaternas högre utbildningssystem. Deklarationen introducerade två nya styrande begrepp som sedan dess blivit centrala i lärosätenas anpassningsarbete: *Employability* och *learning outcomes*; studenterna ska bli ”anställningsbara” och deras kunskaper ska gå att ”validera”. År 2007 infördes en ny utbildnings- och examensordning och som en följd av denna har stora förändringar skett på bara några år. Universitetsstudierna har organiserats om i programutbildningar där grundutbildningsprogram på tre år kan följas av specialiserade mastersprogram på två.

Traditionellt har studenterna motsatt sig arbetslivsanpassning av sin utbildning. Så var fallet exempelvis beträffande reformerna efter U-68-utredningen. Idag är studentorganisationerna tvärtom positiva till krav på anställningsbarhet och arbetslivsanknytning av utbildningarna. Detta kan förklaras av att utbildningsmeriternas värde devalveras i tider av ökad studenttillströmning till utbildningssystemet. När utbildningssystemen expanderar och titlarnas tillgänglighet ökar undergår de inflation och tvingar ungdomar att ständigt öka sina utbildningsinsatser för att mäta sig i konkurrensen. Läger man därtill den anpassning som skett av kravnivån för att så många som möjligt ska klara utbildningen är det inte konstigt att studenterna idag oroas allt mer över sin anställningsbarhet. Ju fler som utbildas och ju lägre krav som ställs för att klara utbildningen desto osäkrare är det att en universitetsutbildning leder till arbete. Detta är en baksida av de kvantitativt sett stora utbildningspolitiska ambitionerna som sällan uppmärksammas men vars resultat nu kan iakttas i form av en ökande oro för brist på anställningsbarhet.

Anställningsbarhet som överordnat mål för reformeringen av utbildningssystemen har kritiserats av forskare som pekat på att det är oklart såväl vad begreppet avser som hur det ska uppnås. Det finns också en potentiell värderingskonflikt mellan universitetens kritiska, analytiska processinriktade kunskapssyn och en mer basal, färdighetsinriktad och tekniskt-rationell kunskapssyn som ligger begreppen ”anställningsbarhet” och ”validering” nära som kan skapa friktion när begreppen används okritiskt t.ex.

De humanistiska utbildningarna har genomgått en omfattande differentiering och det är en trend som tycks accelerera. De olika lärosätena och programmen eftersträvar att utveckla olika profiler som ett led i konkurrensen om studenter och resurser. Resultatet blir ett utbildningslandskap som är oerhört mångfacetterat, för att inte säga oöverskådligt. Fördelen är att det finns mycket för studenterna att välja mellan och för den som vet exakt vad han eller hon vill och är beredd att flytta finns det stora möjligheter att välja just denna inriktning. Nackdelen, å andra sidan, är att jämförbarheten mellan likartade utbildningar minskar. Det är inte lätt för studenten att avgöra om Kulturvetarprogrammet i Stockholm motsvarar Kulturentreprenörprogrammet i Uppsala. I kombination med konkurrensen om studenter och resurser mellan olika utbildningar och introduktionen av marknadsföring som ibland gränsar till desinformation kan bristande jämförbarhet mellan utbildningar komma att skapa allvarliga problem.

Ytterligare en tung förändringskraft är ökande krav på internationalisering av högskolor. Också detta är ett politiskt krav som ytterst kan kopplas till det ökande behovet av välutbildad arbetskraft. Möjligheten att attrahera utländska studenter är ett mycket effektivt sätt att rekrytera välutbildad arbetskraft. Internationaliseringen är en stark förändringskraft som kräver mycket stora resurser och som leder till uppbyggandet av ett omfattande institutionellt system, allt från inrättandet av nya myndigheter, nya uppgifter för gamla myndigheter, institutionaliserade former för översättning av meriter, inrättande av ekonomiska stöd för student- och lärarmobilitet, marknadsföring av utbytesprogram och avtal mellan lärosäten. Det har på relativt kort tid blivit allt vanligare att studenterna förlägger en del av sina studier vid utländska universitet och stora resurser ägnas åt att skapa möjligheter för detta och för att ta emot utländska studenter som gör samma sak. Även denna förändring sker framför allt på EU-nivå, nationell nivå och universitetsnivå i form av bildandet av nya institutioner för studentutbyte snarare än som en konsekvens av behov på utbildningsnivå. Det finns inga skäl att betvivla att utlandsstudier är lärorikt för de studenter som utnyttjar möjligheten. Däremot har jag inte tagit del av någon utvärdering av i vilken utsträckning utlandsstudierna motsvarat studenternas förväntningar eller hur väl de passar in i utbildningen.

Omvandlingen av humaniora, liksom omvandlingen av andra ämnesområden, drivs idag på främst av externa krafter och externa skäl såsom de krav som Bologna-processen innebär, som arbetsmarknaden anses ställa eller lärosätenas inbördes konkurrens om studenter och utbildningsresurser utgör. Interna faktorer såsom pedagogiska eller ämnesmässiga försök till förnyelse spelar förhållandevis marginell roll i sammanhanget. Endast i undantagsfall har de universitetslärare som intervjuats som underlag för denna rapport angivit att ämnesstudierna innehållsligt påverkats av att de numera ingår programutbildningar. Det tycks alltså finnas vissa diskrepanser mellan å ena sida hemsidespresentationerna av de olika programutbildningarna där programmets unika karaktär och ambitioner lyfts fram och själva ämnesstudierna å den andra, där mycket lite tycks ske som motsvarar programutbildningarnas löften. Det är dock svårt att dra några säkra allmänna slutsatser om detta på grundval av det ganska begränsade urval som ligger till grund för rapporten.

En fråga som ställdes i inledningen var i vilken utsträckning intresset för tvärvetenskaplighet och samverkan mellan olika ämnesdiscipliner var en intern förändringskraft för högskoleutbildningarna. Denna undersökning har visat att så inte tycks vara fallet i någon stor

utsträckning. I vissa fall, som t.ex. Kultur, samhälle och mediagestaltningens programmet i Linköping har utbildningen byggts kring ämnesintegration och tvärvetenskaplighet men detta tillhör undantagen. I de allra flesta fall innebär samverkan mellan olika ämnen inom en programutbildning att studenterna väljer mellan olika ämnen som i sin tur inte påverkats av att de ingår i programutbildningar.

En trend som går att observera är att högskolornas hemsidor används för att marknadsföra utbildningarna på ett mer eller mindre sakligt vis. När en marknadsföringsjargong vinner insteg i högskolornas och programmens internetpresentationer finns det risk för att desinformation sprids och studenter lockas till utbildningarna på felaktiga grunder. Professionshögskolor som betecknar sig som "ledande i Europa" eller program som utlovar hög anställningsbarhet trots att inga studenter ännu hunnit genomgå hela utbildningen är något av en ytterlighet i detta avseende medan konsthögskolor som lyfter fram avskräckande hårda inträdeskrav framträder som ytterligheter. Marknadsföringsspråket får betraktas som ett uttryck för den konkurrens som råder högskolor emellan om studenter och de resurser som följer med studenterna och en baksida av konkurrenssituationen kan alltså vara desinformation och svåröverskådlig. I konsthögskolornas fall är det sannolikt så att utbildningarna fortfarande är elitutbildningar och att bredda rekryteringen till utbildningen betraktas inte som en framkomlig väg.

Framväxten av s.k. "verktygskurser" i Uppsala och motsvarande praktiskt inriktade kurser på andra håll i landet är ett nytt moment i de humanistiska utbildningarna. I Uppsala ges kurser såsom "entrepreneurship", projektplanering och projektledning, strategisk kommunikation samt jämställdhet och likabehandling. Inom kort startar också en verktygskurs i utställningsverksamhet. Verktygskurserna är skilda från ämneskurserna och förlagda till en särskild termin. Detta innebär att de inte påverkar själva ämnena. Dessa kurser är ett svar på önskemål om arbetslivsanpassning och de är ett försök att leva upp till ökande krav på anställningsbarhet. Detsamma gäller för inslagen av arbetsplatspraktik som blivit allt vanligare i de humanistiska programmen. Samtidigt som utbildningarna på detta sätt tillmötesgår kraven på anställningsbarhet och skapar kontaktytor med arbetslivet bör man vara medveten om att ämnesstudier i motsvarande mån trängs ut. Det ämnesteoritiska innehållet i programmen minskar alltså medan praktik och verktygsstudier vinner insteg istället.

Referenser

- Armgarth, Birgitta (1986), *Humanister i yrkeslivet*. Pedagogiskt utvecklingsarbete vid Lunds Universitet, Rapport nr 86:143. Lunds Universitet.
- Armgarth, Birgitta; Fasth, Eva & Nelsson, Olof (2002), *Humanistiska studier och arbetslivet. Uppföljning av studenter efter avslutad utbildning*. Rapport 2002:17, Lunds Universitet.
- Berglund, Gun (2009), "Anställningsbarhet: ett tecken i tiden" i Berglund & Fejes (red.), *Anställningsbarhet. Perspektiv från utbildning och arbetsliv*. Studentlitteratur.
- Berglund, Gun & Fejes, Andreas (red.) (2009), *Anställningsbarhet. Perspektiv från utbildning och arbetsliv*. Studentlitteratur.
- Bolognadeklarationen (1999), Bolognadeklarationen 19 juni 1999.
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf Hämtad 2010-11-10.
- Bourdieu, Pierre och Passeron, Jean-Claude (1977), *Reproduction in Education, Society and Culture*. Sage Publications.
- Bourdieu, Pierre och Passeron, Jean-Claude (1979), *The Inheritors. French Students and their Relation to Culture*. University of Chicago Press.
- Broady, Donald, Mikael Börjesson och Mikael Palme (2002), "Det svenska högskolefältet under 1990-talet. Den sociala snedrekryteringen och konkurrensen mellan lärosätena" i Thomas Furusten (red.), *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige*. Högskoleverket.
- Cranmer, Sue (2006), Enhancing graduate employability: Best intentions and mixed outcomes. *Studies in Higher Education* 31(2), 169-184.
- Eliasson, Jan, "Tusentals ungdomar stängs ute från studier i Sverige", *Dagens Nyheter* 2011-01-02
- Europeiska kommissionen (2001), *Communication from the Commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*. Brussels: European Commission, Directorate – general for Education and Culture and Directorate – general for Employment and Social Affairs.
- Forrier, Anneleen & Sels, Luc (2003), The concept of employability: A complex mosaic. *International Journal of Human Resources Development and Management*, 3(2), 102-124.
- Fejes, Andreas (2008), "European Citizens under Construction: The Bologna process analyzed from governmentality perspective" i *Educational Philosophy and Theory*, 40(4), 515-530.
- Fälting, Lars (2007), "En studierektors dilemma" i Sharon Rider och Lars Jörnsten (red.), *Reclaim the Science! Om vetenskapens avakademisering*. Gidlunds förlag.
- Garsten, Christina och Jacobsson, Kerstin (2004a), "Learning to be Employable: an Introduction" i Garsten, Christina och Jacobsson, Kerstin (red.), *Learning to be Employable. New Agendas on Work, Responsibility and Learning in a Globalizing World*. Palgrave MacMillan.
- Garsten, Christina och Jacobsson, Kerstin (2004b), "Conclusion: Discursive Transformations and the Nature of Modern Power" i Garsten, Christina och Jacobsson, Kerstin (red.), *Learning to be Employable. New Agendas on Work, Responsibility and Learning in a Globalizing World*. Palgrave MacMillan.
- Haake, Ulrika & Löfgren Martinsson, Maria (2009), "Mellan verktygslåda och kritisk reflexion: Om personalvetares anställningsbarhet" i Berglund & Fejes (red.) (2009), *Anställningsbarhet. Perspektiv från utbildning och arbetsliv*. Studentlitteratur.

- Holm, Lena (2006); *Humanisters karriärvägar. Arbetsmarknad för disputerade vid humanistisk fakultet*. Umeå Universitet.
- Högskoleverket (2007), *Utvärdering av mångvetenskapliga utbildningar inom humaniora och samhällsvetenskap*. Rapport 2007:12 R
- Högskoleverket (2008a), *En högskola i världen – internationalisering för kvalitet*. Rapport 2008:15.
- Högskoleverket (2008b), *Granskning av utbildningarna i historia*. Rapport 2008:47
- Högskoleverket (2009a), *Granskning av utbildningarna i antiken kultur och samhällsliv samt egyptologi*. Rapport 2009:4 R.
- Högskoleverket (2009b), *Statistisk analys*, 2009-11-10
- Högskoleverket (2010a), *Universitet och högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2010*. Rapport 2010:10 R.
- Högskoleverket (2010b), *Uppföljning av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar år 2004*. Rapport 2010:6 R.
- Högskoleverket (2010c), *Studera utomlands*.
- IPK (2010), *Årsredovisning 2009. Internationella programkontoret för utbildningsområdet (IPK)*.
- Jacobsson, Kerstin (2004), "A European Politics for Employability: The Political Discourse on Employability of the EU and the OECD" i Garsten, Christina och Jacobsson, Kerstin (red.), *Learning to be Employable. New Agendas on Work, Responsibility and Learning in a Globalizing World*. Palgrave MacMillan.
- Jensen, Ole Karup och Lennartsdotter, Caja (2006), *Humanister på tvaers af Øresund. Sammenligning af arbejdsmarkedet for humaniorakandidater/examinerade i Danmark og Sverige, herunder Øresundsregionen*. Københavns Universitet.
- Knight, Peter & Yorke, Mantz (2004), *Learning, Curriculum and Employability in Higher Education*. Routledge Falmer.
- Lennartsdotter, Caja (2005), *Examinerade humanisters och teologers etablering på arbetsmarknaden 1983/1997-1997/2002*. Københavns Universitet.
- Lindensjö, Bo (1981), *Högskolereformen. En studie i offentlig reformstrategi*, Stockholms Universitet.
- Nussbaum, Martha C. (2010), *Not for profit. Why Democracy needs the humanities*. Princeton University Press.
- OECD (2007), *Education at a glance*.
- Schoug, Fredrik (2008a), "Inledning" i Fredrik Schoug, red., *Humaniora i yrkeslivet*, rapport nr 2008:249, Lunds Universitet.
- Schoug, Fredrik (2008b) "Anställningsbarhet och arbetslivsanknytning" i Fredrik Schoug, red., *Humaniora i yrkeslivet*, rapport nr 2008:249, Lunds Universitet.
- SOU 2009:28, *Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt. Betänkande av studiesociala kommittén*.
- SOU 2009:94, *Att nå ut och ända fram. Hur tillgången till policyinriktad utvärdering och forskningsresultat inom utbildningsområdet kan tillgodoses*. Slutbetänkande av utredningen om utvärdering av utbildning. Fritzes.
- Stenlås, Niklas (2009), *En kår i kläm – Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier*. En rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) 2009:6. Finansdepartementet.

Utbildningsdepartementet (2004), *DS 2004:2. Högre Utbildning i utveckling – Bolognaprocessen i svensk belysning*. Utbildningsdepartementet.
Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur
Wolf, Alison (2002), *Does Education Matter? Myths about Education and Economic Growth*. Penguin.
www.uu.se, (2010-10-13)

Intervjuer

2010-10-08, Universitetslärare, moderna språk, Uppsala

2010-10-10, Studierektor, historia, Uppsala

2010-12-17, Studierektor, nordiska språk, Stockholm

2010-12-21, Studierektor, konstvetenskap, Uppsala

2010-12-27, Programansvarig, konstvetenskap, Uppsala

2011-02-28, Universitetslektor, ekonomisk historia, Uppsala